

Сучасна бібліотека в системі соціальних комунікацій

У роботі секції «Сучасна бібліотека в системі соціальних комунікацій» взяло участь 35 осіб, серед яких – провідні фахівці Департаменту Ради національної безпеки і оборони України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України, Київського національного університету культури і мистецтв, Національної наукової медичної бібліотеки України, бібліотеки Київського національного університету технологій та дизайну, бібліотеки Національного університету біоресурсів і природокористування України, Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету, НБУВ.

На засіданні секції було заслухано 27 доповідей, розглянуто комплекс проблем, пов'язаних з виконанням бібліотеками ролі універсальних інформаційних центрів у системі соціальних інформаційних комунікацій, забезпеченням ними необхідного інформаційного супроводу суспільних перетворень в Україні; з необхідністю підвищення наукового рівня інформаційно-аналітичних продуктів бібліотек, посилення їх ефективності, організації оптимального доступу до бібліотечного інформаційного ресурсу в контексті розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій; особливостями комплектування фондів бібліотек в умовах надшвидкого виробництва інформації. Аналізувалися першочергові завдання, що висувуються сьогодні, і на розв'язання яких повинні бути спрямовані зусилля бібліотечних структур.

Учасники зібрання окреслили основні напрями розвитку і вдосконалення діяльності інформаційно-аналітичних відділів бібліотек, поглиблення міжбібліотечної кооперації, активізації співпраці бібліотечних структур з органами державної влади і місцевого самоврядування; шляхи підвищення ефективності функціонування бібліотек як універсальних інформаційних центрів у сфері забезпечення науково-інформаційного супроводу суспільного розвитку.

Новим завданням, пов'язаним з розвитком інформатизації, перспективами впровадження електронних технологій у систему державного управління, особливостями функціонування національної системи електронного урядування та проблемами її розвитку була присвячена доповідь зав. відділу Департаменту Ради національної безпеки і оборони України **О. П. Челака** «Питання національної системи електронного урядування у контексті взаємовідносин зі сферами життєдіяльності українського суспільства». Доповідач наголосив, що поява електронного урядування спричинила стрімкі якісні зміни у сучасному суспільстві. Швидкий розвиток і широке впровадження інформаційних, комунікаційних потоків та технологій поряд з оновленням організації державного управління актуалізувало і цілу низку проблемних аспектів.

Електронний уряд як невід'ємна компонента інформаційного суспільства, з одного боку, відкриває нові перспективи в багатьох сферах громадського життя, сприяє підвищенню швидкості та ефективності державно-управлінських процесів, створюючи таким чином передумови для формування електронної демократії та сучасної моделі громадського контролю за діяльністю державного апарату. Але з іншого – виступаючи однією з необхідних передумов сталого демократичного розвитку суспільства, держави загалом, електронне урядування у нинішніх реаліях залишається явищем, що потребує інституціоналізації національних інтересів.

Заст. генерального директора НБУВ, керівник СІАЗ, д-р іст. наук **В. М. Горювий** у своїй доповіді «Сучасна інформаційна діяльність: бібліотечний аспект» окреслив перспективи бібліотечної системи України щодо розвитку інформатизації, організації ефективного використання необхідних для суспільного нарощування вітчизняних інформаційних ресурсів та ресурсів глобального інформаційного простору.

Випереджаюче зростання потоку генерованої людством інформації порівняно з традиційними можливостями її обробки, засвоєння й використання висуває перед бібліотеками нові завдання щодо впровадження новітніх електронних технологій з метою забезпечення їх ефективного функціонування як універсальних інформаційних центрів.

Впровадження сучасних технологій, з одного боку, відчутно позначилося на усіх напрямках бібліотечної діяльності, пов'язаних з удосконаленням обслуговування читачів безпосередньо в бібліотеках. З другого – дало змогу розширити коло користувачів за межами бібліотеки за допомогою електронних засобів зв'язку. Посилення попиту на інформацію за межами традиційного читачького кола бібліотек, у середовищі бізнесу, політики, владних структур, активізація всієї системи соціальних структур у рамках розвитку громадянського суспільства помітно змінюють акценти в діяльності бібліотечних закладів, які дедалі більше набувають ознак загальносуспільних інформаційних центрів широкого призначення.

Набутий уже досвід, зокрема 15-річна практика інформаційно-аналітичного обслуговування різних категорій користувачів СІАЗ, засвідчує, що ці центри можуть стати ефективним суспільним інструментом задоволення необхідними інформаційними ресурсами всіх категорій вітчизняних користувачів. Але для цього в стислі терміни потрібно вирішити такі завдання:

- впровадження електронних інформаційних технологій у сучасну бібліотечну діяльність, активне включення бібліотек у мережу сучасних соціальних інформаційних комунікацій;
- впровадження дистантних методів роботи як найбільш перспективного напрямку розвитку бібліотечних установ у майбутньому, урізноманітнення, вдосконалення активних форм інформаційно-аналітичного обслуговування всіх категорій користувачів, активізація бібліотек, сучасних інформаційних центрів, утвердження їх на інформаційних ринках у сприятливий для цього час, у період їхнього становлення;
- прискорення оцифрування фондів бібліотек, оператив-

не введення в суспільний обіг, насамперед, тієї їх частини, що вкрай необхідна для вирішення актуальних проблем суспільного розвитку, вітчизняного наукового поступу, формування національних ціннісних орієнтирів, патріотичного виховання нових поколінь українців;

- вироблення стратегічних підходів, налагодження ефективного процесу відбору в інтересах вітчизняного користувача якісної інформації з глобального інформаційного простору, комплектація нею наявної системи інформаційних баз і підготовка для ефективного використання українськими користувачами;
- об'єднання українських інформаційних ресурсів у загальнонаціональний банк даних, організація діяльності на цій основі національної електронної бібліотеки України «Бібліотека-XXI», налагодження ефективної координації діяльності бібліотечних установ, а у подальшому – інформаційних, науково-інформаційних, культурно-інформаційних та інших центрів у питаннях задоволення суспільних запитів на інформацію, реалізації без зайвого дубляжу процесу оцифрування фондів, збагачення їх новими інформаційними ресурсами, освоєння ефективних форм інформаційно-аналітичної діяльності, організації дієвого використання національних інформаційних ресурсів в умовах дедалі відчутніших впливів глобального інформаційного простору;
- піднесення професійного рівня бібліотечних працівників, організація підготовки спеціалістів, необхідних для забезпечення вимог сучасних інформаційних процесів.

Специфіка функціонування та ресурсно-технологічна база сучасних бібліотек у системі соціальних, зокрема політичних, комунікацій, у комунікативній системі української економіки, роль бібліотечних установ як активного компонента галузі інформаційно-аналітичного виробництва, результати співробітництва регіональних бібліотечних закладів і місцевих органів влади аналізувались у доповідях зав. відділу НБУВ **Н. С. Вігушко**, зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук **Т. Ю. Гранчак**, старш. наук. співробітника НБУВ, канд. екон. наук **С. П. Кулицького**, наук. співробітника НБУВ **А. Л. Потіхи**, мол. наук. співробітника НБУВ **В. Е. Пальчук**.

Доповідачі звертали увагу, зокрема, на те, що за останнє десятиріччя відбулися істотні зміни в організаційно-технологічній діяльності бібліотек. Наслідком розвитку системи суспільних запитів є становлення та розвиток бібліотечного інформаційно-аналітичного виробництва, виникнення його нових форм – бібліотечних систем, заснованих на розгалужених каналах зв'язку; електронних бібліотек, які на ринку інформаційних продуктів і послуг поступово стають конкурентами інших його суб'єктів; спеціальних інформаційно-аналітичних служб, діяльність яких ґрунтується на використанні як бібліотечних фондів, так і ресурсів світової інформаційної мережі. Всі ці процеси сприяють створенню комфортного інформаційного середовища для користувачів, активізують співробітництво бібліотечних установ.

При цьому наголошувалось на комплексному характері, якого сьогодні набуло обслуговування користувачів. Традиційне бібліографічне інформування співіснує з комп'ютеризованим. За допомогою електронної пошти бібліотеки отримують запити на інформаційне обслуговування та надсила-

ють респондентам підготовлені інформаційно-аналітичні продукти. Ресурси Інтернет використовуються співробітниками бібліотек при комплектуванні своїх фондів. Використання пошукових систем дає змогу піднести на більш високий рівень ефективність роботи навіть невеликих бібліотек. Створення бібліотечними установами власних web-ресурсів дозволяє розширити коло користувачів бібліотечною інформаційно-аналітичною продукцією. Про це свідчить, зокрема, високий рівень відвідувань web-порталу НБУВ, число яких постійно зростає (щодня – близько 40 тис. користувачів).

Створення високотехнологічного фундаменту своєї діяльності дає змогу бібліотечним установам підвищити ефективність здійснення соціокомунікативної функції, сприяти забезпеченню належної комунікативної взаємодії на вертикальних (низхідні та висхідні інформаційно-комунікативні потоки всередині влади, від влади до громадянського суспільства і від громадянського суспільства до влади) рівнях і на горизонтальному суспільному рівні, сприяючи таким чином загальному зміцненню і розвитку суспільної системи та окремих її елементів.

Задоволенню інформаційних запитів користувачів, зокрема у сфері освіти, принципам формування інформаційного середовища між виробниками та споживачами наукового знання на основі реєстрації прав інтелектуальної власності, впливу сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій на соціальну та комунікативну функції бібліотек, стану та перспективам інформаційно-методичного забезпечення бібліотечних фахівців в умовах інформаційного суспільства присвятили свої виступи зав. відділу Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, доц. Академії муніципального управління, канд. наук з державного управління **О. В. Карпенко**, пров. наук. співробітник Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України **С. В. Бородин**, вчен. секретар Національної наукової медичної бібліотеки України **О. М. Кірішева**, зав. відділу Національної наукової медичної бібліотеки України **О. О. Хміль**.

Зокрема, виступаючи акцентували увагу на необхідності розширення асортименту інформаційних продуктів, удосконалення форм обслуговування, підвищення рівня інтелектуальної обробки інформації. Наголошувалось також на важливості вивчення попиту на інформаційно-аналітичну продукцію, яка готується бібліотечними структурами, її наукову насиченість, актуальність та новизну. Адже саме підготовка затребуваного, суспільно значущого наукового продукту сприятиме більш інтенсивній інтеграції бібліотек у суспільні процеси і забезпечуватиме їх функціонування як сучасних інформаційних центрів.

Про важливість сучасних бібліотечних установ як інтелектуального фундаменту у супроводі соціально-комунікативних процесів, зокрема, про їх місце і роль у системі електронної комунікації, у процесі поширення правових знань, у забезпеченні прав і свобод людини й громадянина, у висвітленні проблем ринку праці в Україні йшлося у виступах мол. наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **Н. Г. Іванової**, наук. співробітника НБУВ **Н. Д. Аксьонової**, мол. наук. співробітника НБУВ **О. О. Нагарова**, мол. наук. співробітника НБУВ **І. О. Беззуб**, мол. наук. співробітника НБУВ **Н. К. Автономової**.

Доповідачами констатувалось, що становлення в Україні демократичної правової держави не можливе без оновлення правової свідомості та правової культури її громадян. Інноваційний технологічний прорив створює нові можливості для реалізації громадянських прав, самореалізації особистості, отримання знань, виховання нового покоління освічених людей, що неодмінно впливає на рівень правової культури, яка є невід'ємним елементом гармонійного розвитку людини.

Формування демократичної правової культури суспільства не може відбутися без активного та масштабного правового інформування населення. Підвищення рівня правової культури всіх працівників державного апарату, громадських та комерційних організацій, усіх громадян має стати важливим наслідком комплексного обслуговування правовою інформацією, надання необмеженого доступу до неї сучасними бібліотечними установами.

На переконання учасників зібрання, підвищення рівня доступності до правової інформації завдяки використанню електронних технологій сприяє подоланню інформаційної нерівності в правовій сфері; розвитку демократії; розвитку економічних процесів та правових основ інформаційного суспільства; вдосконаленню механізмів державного управління; інтеграції у світове інформаційне суспільство.

Поширення правових знань бібліотечними установами є системним процесом, де використовується весь асортимент наявних форм інформаційного та аналітичного обслуговування користувачів, орієнтованих відповідно до їх специфічних запитів. Обізнаність щодо рівня правової поінформованості суспільства дає змогу бібліотечним установам прогнозувати запити на даний вид інформації і працювати на упередження.

Про сучасний стан та перспективи бібліотечної діяльності, інформторчу роботу як складову бібліотечного сервісу, необхідність розвитку дистантного інформаційно-бібліотечного обслуговування, становлення аналітичної роботи бібліотек в умовах інформатизації йшлося у доповідях зав. відділу НБУВ **Л. А. Чуприни**, мол. наук. співробітника НБУВ **О. П. Желай**, мол. наук. співробітника НБУВ **Л. В. Присяжної**, в. о. мол. наук. співробітника НБУВ **В. І. Бондаренко**, бібліографа I кат. НБУВ **С. В. Горової**, пров. інженера НБУВ **А. В. Вітушка**.

Доповідачами детально розглядалися основні форми дистантного обслуговування користувачів бібліотек та їх еволюція в процесі розвитку інформатизації в Україні, переваги нових та вже сталих форм обслуговування користувачів у бібліотечних установах як сучасних інформаційних центрів. Аналізувалися основні напрями та особливості розвитку сучасних дистантних форм обслуговування користувачів бібліотек, попит на які значно зріс за останні роки.

Значалось також, що істотний вплив на інформаційно-аналітичну діяльність бібліотек справляють такі елементи світової інформаційної мережі, як пошукові системи. Їх широкі можливості дають змогу регулярно одержувати відомості про нові ресурси Інтернет із заданої тематики, а це, як відомо, є фундаментом системи дистантного інформування.

Розвиток електронних технологій, констатували виступаючі, розширив можливості бібліотечного інформування. Сьогодні, крім інформації бібліографічного характе-

ру, бібліотеки, використовуючи фонди на паперових та електронних носіях, ресурси Інтернет, також мають змогу створювати власні інформаційно-аналітичні продукти і задовольняти потреби користувачів в інформації аналітичного характеру. Серед напрямів роботи, які наразі користуються дедалі більшим попитом, були виокремлені:

- вузькотематичні інформаційно-аналітичні та аналітичні розробки;
- узагальнення інформації електронних ЗМІ та розробок аналітичних центрів з актуальних питань суспільного життя;
- розроблення методики та основних закономірностей розвитку інформаційної діяльності бібліотек в умовах інформатизації суспільства;
- підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів в інтересах дослідних проектів, науково-технічних програм тощо.

Про посилення ролі бібліотек у забезпеченні наукового та культурно-інформаційного супроводу суспільних перетворень в Україні, у зміцненні національної самосвідомості на тлі загальноцивілізаційних соціокультурних трансформацій, у формуванні фундаментальних характеристик суспільних відносин йшлося у виступах зав. відділу НБУВ **Т. П. Дубас**, старш. наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **О. В. Ворошилова**, старш. наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **Ю. М. Половинчак**, наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **Н. Б. Захарової**, мол. наук. співробітника НБУВ **Л. П. Чернявської**.

У більшості з них зазначалось, що закони та імперативи глобальної інтеграції вимагають від України чіткого визначення українського шляху розвитку і стратегічного вибору. Тільки створивши комплекс інноваційних структур, орієнтованих на посилення духовно-інтелектуального потенціалу (системи національної науки, освіти, культури, економіки тощо), а також використовуючи творчість народу, його патріотичні орієнтації, Україна спроможна вибудувати концепцію власного розвитку і віднайти ефективні механізми гуманізації сучасних глобалізаційних процесів чи, принаймні, синхронізувати їх зі своїм становленням.

Важливими передумовами створення відповідної інформаційної бази в Україні є високий рівень освіченості населення; якісні послуги навчальних закладів; ефективна діяльність науково-дослідних установ, центрів; мережі бібліотечних та інших інституцій, що зберігають інформацію і організують доступ до неї.

У контексті збереження національної ідентичності суспільства було також розглянуто місце і роль національної бібліографії у формуванні нової національної інформаційно-бібліографічної системи на основі нових сучасних технологій. Наголошувалося на зростанні ролі національної бібліографії (НБ) не тільки як показника інтелектуального та наукового потенціалу держави, а й як засобу інформування світової громадськості про наукові досягнення в Україні.

У деяких виступах зазначалось, що ретроспективна національна бібліографія, основним завданням якої є максимальне повне, об'єктивне виявлення та облік усіх можливих рукописних та друківаних джерел, що так чи інакше торкаються України з X по XX ст., дає змогу у вигляді бібліографічної інформації зберігати інтелектуальне надбання

країни, інформувати про досягнення суспільства, нації, втілені у книгах (документах). Крім того, національна бібліографія розглядалася як форма відображення багатовікової пам'яті народу, як засіб обміну й збагачення досягнень його культури, науки, інформаційного забезпечення розв'язання економічних, політичних проблем на рівні держави і на рівні взаємодії з міжнародним співтовариством.

Більшість виступаючих схилилася до думки, що сьогодні головні зусилля бібліотечних установ мають спрямуватися на творення єдиного загальнонаціонального культурного простору, на забезпечення самоцінності, незалежності культури й мистецтва в усіх їх проявах, на збереження багатой національної культурної спадщини, забезпечення свободи творчості, найширшого доступу громадян, особливо молодих, до культурних надбань людства.

Завершуючи свою роботу, учасники секційного засідання обговорили і схвалили проект Рекомендацій міжнародної на-

укової конференції. Було запропоновано доповнити документ пунктами про посилення аналітичної складової у формуванні інформаційної бази наукових бібліотек, створення спеціальних інформаційно-аналітичних тематичних пакетів, зокрема, на базі обробки матеріалів галузевої періодики; збільшення частки культурно-інформаційної складової у діяльності сучасних бібліотек, удосконалення методики культурно-інформаційного забезпечення суспільства на сучасному етапі; активізацію співпраці бібліотек з органами державної влади та місцевого самоврядування; здійснення маркетингового дослідження ринку споживання бібліотечних послуг.

Тетяна Гранчак,
зав. відділу політологічного
аналізу СІАЗ НБУВ,
канд. іст. наук